

діяльності закладів охорони здоров'я, а відтак вони мають більше можливостей для здійснення контролю, тому і результати контролю повинні бути більш об'єктивними та змістовними. А з іншого – суб'єкти, щодо яких здійснюється контроль, використовуючи свої владні повноваження можуть здійснювати тиск на профспілки і, відповідно, впливати на результати контролю.

Список бібліографічних посилань

1. Процевський О. І. Трансформація прав профспілок України: реальність чи вимисел. *Право України*. 1996. № 7. С. 13–20.
2. Нікіфоров В. Ю. Соціальна природа профспілок та їх місце в системі громадських організацій. *Право і Безпека*. 2005. № 1, т. 4. С. 142–145.
3. Нікіфоров В. Ю. Захист профспілками соціально-трудових прав працівників в умовах ринкової економіки (теоретично-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2005. 18 с.
4. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення: 05.02.2019).

Одержано 06.02.2019

УДК [351.74:94](477)

Сергій Володимирович КУДІН,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права

Національного університету державної фіскальної служби України;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1396-3212>

СИСТЕМА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС ДОСЛІДЖЕННЯ

Правоохоронні органи являють собою не тільки один з важливих елементів механізму держави, але й є частиною правової реальності, а в історичному контексті – історично-правової реальності. Динамічність системи правоохоронних органів України у часі дозволяє виявляти її об'єктивно зумовлену конкретно-історичним періодом змінність, мінливість, відтак – з'ясовувати характерні у рамках цього періоду ознаки, риси.

Дослідження, які спрямовані на виявлення таких ознак та рис системи правоохоронних органів України, що змінюються у часі, є порівняльно-історичними. Вони спрямовані на з'ясування генетичної спорідненості правоохоронних органів України протягом певного проміжку часу (історичного періоду, етапу тощо). Наприклад, у результаті порівняльно-історичного дослідження можна виявити становлення правоохоронних органів у період Київської Русі та у литовсько-руський період або їх розвиток у період Великого князівства Литовського та у часи Гетьманщини.

Окрім того, такі діахронічні дослідження правоохоронних органів України можуть містити не лише доведення генезису пов'язаних загальним (спільним, родовим) походженням об'єктів. Вони можуть бути як діахронічно-якісними, так і діахронічно-кількісними. У першому випадку дослідник буде спрямовувати свої зусилля на виявлення наявності або відсутності у системі правоохоронних органів України (або її елементів) певних властивостей. В другому – з'ясовувати кількісні розходження або встановлювати кількісну тотожність.

З іншої сторони, діахронічні порівняльно-історичні дослідження складають лише один пласт великого масиву пізнання сутності, ознак та рис правоохоронних органів України у площині історично-правової реальності. Вагоме значення мають порівняльно-історичні дослідження системи правоохоронних органів України та інших держав (або їх структурних елементів). Такі дослідження можуть бути як діахронічні, так і синхронічні, включати порівняльне пізнання двох або більше систем, здійснюватись на основі співставлення або протиставлення, моделювання, проведення аналогій тощо. У такому аспекті дослідження будуть спрямовані на виявлення спільних та відмінних ознак; загального на рівні кількох систем правоохоронних органів (або певного регіону – географічного, культурного, цивілізаційного тощо) та різного для кожної окремої системи.

Для правоохоронних органів України такі регіонально-просторові рівні можуть визначатись поняттями: «місцезахоплення в Східній Європі», «християнська православна культура»,

«східноєвропейська субцивілізація», «між Сходом і Заходом», «ареал поширення західної (або східної) традиції права», «арена протистояння західної і східної традиції права», «симбіоз західної і східної правових культур» тощо. Наприклад, Є. О. Харитонов та О. І. Харитонova зазначають, що специфічною ознакою середньовічної української правової системи було змагання східної та західної традицій права з переважанням першої на підґрунті звичаєвого права Київської Русі та з переважанням другої у період створення статутів Великого князівства Литовського [1, с. 166]. Все це, безумовно, накладає особливий та своєрідний відбиток на проведення порівняльно-історичних досліджень системи правоохоронних органів України.

Названі вище види досліджень ґрунтуються на порівняльно-історичному підході; у свою чергу, основою такого підходу є порівняльно-історичний метод. Останнім часом у науковій літературі висловлюється погляд, що існують кардинально нові можливості порівняльного підходу та методу. Відтак, деякі українські вчені пропонують необхідність його «компаративного» осмислення, що зумовлюється постнекласичною наукою, умовами постмодерну, сучасними культурними цінностями, синергетикою, «гуманізацією» науки, полілогом культур [2, с. 120].

У працях дослідників йдеться про те, що компаративний підхід (відповідно, і метод), на відміну від порівняльного, не зводиться лише до дослідження одного об'єкту чи одного стану об'єкту, а вивчає «одне, друге та інше». Тому компаративний підхід поєднує порівняльний метод, а також методи зіставлення, протиставлення, паралельного зіставлення, конфронтації, контрасту, топології, ареальний, порівняльно-історичний, за аналогією та ін. [2, с. 124–125; 3, с. 127–128].

Варто зауважити, що у такій інтерпретації компаративного підходу і методу та їх складових вони виступають евристичним способом пізнання всієї багатоманітності правової реальності. Разом з тим, порівняльно-історичний метод, який цілком може розглядатись як частина компаративного методу, у такому аспекті розуміння трансформується на компаративно-історичний метод. Іншими словами, він, поєднуючи вказані методи, спрямовує дослідника на виявлення не тільки спільного і відмінного, але й універсального (присутність загального у різному) і унікального (відсутність загального) в історії систем правоохоронних органів (у тому числі й України), їх множинності і різноманіття, встановлення їх співвідношень та взаємозв'язків.

Таким чином, із сказаного можна зробити наступні висновки:

1. Система правоохоронних органів України у контексті її часового виміру через здійснення порівняльно-історичних досліджень є важливим інструментом пізнання її ознак, рис та властивостей. Такі дослідження можуть бути порівняльно-генетичними; спрямованими на визначення якісних або кількісних характеристик властивостей цієї системи (або її структурних елементів) як об'єкту, та пов'язаними із залученням іноземного матеріалу – у такому випадку буде здійснюватись порівняння в історичній ретроспективі системи правоохоронних органів України та інших держав.

2. При здійсненні порівняльно-історичних досліджень системи правоохоронних органів України необхідно враховувати наявність як об'єктивно, так і суб'єктивно обумовлених чинників історично-правової та історичної реальностей. Такими є географічне місцезоположення українських земель, релігія, наближеність до різних за своїм змістом і характеристиками правових традицій і культур, соціально-економічний і політичний розвиток, діяльність історичних постатей тощо.

3. Сучасні умови розвитку порівняльної історії права вимагають і оцінки процесів осмислення і переосмислення можливостей порівняльно-історичного підходу та методу. Одним з таких напрямів може стати теоретичне обґрунтування властивостей компаративно-історичного методу як евристичного способу набуття знань про становлення і розвиток системи правоохоронних органів України в різні історичні епохи та періоди, її унікальні ознаки та риси.

Список бібліографічних посилань

1. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Правова система України: між західною та східною традиціями права. *Порівняльно-правові дослідження*. 2007. № 1–2. С. 161–169.
2. Тихомиров О. Д. Юридична компаративістика як постнекласичний етап розвитку порівняльного правознавства. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, О.В. Кресіна*. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. С. 117–125.
3. Тихомиров О., Гусарев С. Методологія порівняльних досліджень в Україні: філософсько-правовий аспект. *Право України*. 2013. № 9. С. 117–137.

Одержано 26.03.2019